

سنجش نگرش روستائیان در خصوص طرح جابه‌جایی روستا

(مورد مطالعه: روستای اسلامی)

سید اسکندر صیدایی*، یونس آزادی**، محمد رضا بسحاق***

۱۳۹۱/۱۰/۰۴

تاریخ دریافت مقاله:

۱۳۹۳/۱۱/۱۲

تاریخ پذیرش مقاله:

چکیده

در طول تاریخ در سراسر دنیا و از زمان برپایی سکونتگاه‌های روستایی، همواره بخشی از این سکونتگاه‌ها به دلایل مختلف از مکان اولیه خود به مکان‌های دیگر جابه‌جا شده‌اند. این جابه‌جایی‌ها به دلایل مختلفی از جمله بلایای طبیعی، حفاظت از منابع طبیعی، جنگ، پروژه‌های توسعه و سایر عوامل صورت می‌گرفته است. بررسی تجارب صورت گرفته نشان می‌دهد که با وجود جنبه‌های مثبت جابه‌جایی‌ها، بخشی از روستائیان جابه‌جا شده از نحوه جابه‌جایی محل سکونت خود رضایت کامل ندارند. از مهم‌ترین عوامل نارضایتی روستائیان در این زمینه می‌توان به از دست دادن زمین و سلب قانونی مالکیت، از هم گسیختگی خدمات و شبکه‌های اجتماعی، از بین رفتن منابع درآمدی، بروز تنش‌های اجتماعی، کمبود اعتبارات و مشکلات دریافت آن‌ها جهت ساخت‌وساز در مکان جدید، طراحی سکونتگاه‌ها به سبک شهری، تحلیل یا از بین رفتن هویت فرهنگی، اقتدار سنتی و پتانسیل کمک متقابل، عدم مشارکت روستائیان در فرایند جابه‌جایی روستا، مشکلات کالبدی سکونتگاه‌های جدید و غیره اشاره نمود روستای اسلامی از توابع بخش شیروان شهرستان شیروان چرداول استان ایلام از جمله روستاهایی است که در سنوات گذشته به دلیل کمبود فضا، مشکلات کالبدی و بهداشتی، فرایند جابه‌جایی آن انجام شده است. از این رو روش تحقیق در این پژوهش به صورت توصیفی-تحلیلی و با استفاده از جمع‌آوری اطلاعات به روش میدانی از قبیل تکمیل پرسشنامه، مصاحبه و مشاهده انجام گرفته است. در این مطالعه شاخص‌هایی از جمله مسکن و اعتبارات اختصاصی به روستائیان جهت ساخت مسکن، وضعیت کالبدی، دسترسی روستائیان به خدمات، بررسی میزان مشارکت روستائیان در اجرای طرح، تأثیرات اجرای طرح بر معیشت روستائیان و ... در نظر گرفته شده و همچنین از تعداد ۴۴ سرپرست خانوار در مکان جدید روستا نظرسنجی انجام شده است. هدف تحقیق حاضر سنجش نگرش ساکنان سایت جدید روستای اسلامی راجع به طرح جابه‌جایی روستا در ابعادی از جمله سکونتگاه (مسکن، معابر و دفع آب‌های سطحی و فاضلاب)، دسترسی به خدمات زیربنایی و روبنایی، مشارکت روستائیان در اجرای طرح، تأثیر جابه‌جایی بر معیشت ساکنان و رضایت‌مندی روستائیان می‌باشد. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که روستائیان در مجموع از طرح جابه‌جایی روستا رضایت دارند و از جهاتی از جمله جابه‌جایی روستا، مکانیابی سایت، سازگاری با همسایگان، دسترسی به برخی از خدمات انتظارات آن‌ها برآورده شده است. اما از جهاتی دیگر از جمله وضعیت معابر و کانال‌کشی روستا، مشارکت روستائیان در اجرای طرح و تأثیر اجرای طرح بر معیشت روستائیان، مشکلاتی برای ساکنان سایت ایجاد شده است.

واژگان کلیدی: سکونتگاه، جابه‌جایی، نگرش روستائیان، روستای اسلامی.

* دانشیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه اصفهان.

** دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه اصفهان. y.azadi@ymail.com

*** دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه اصفهان.

مقدمه

همواره بخشی از سکونتگاه‌ها به دلایل مختلف در طول تاریخ از مکان اولیه خود به مکان‌های دیگر جابه‌جا شده‌اند. این جابه‌جایی‌ها دلایل مختلفی داشت که از آن جمله می‌توان به مواردی همچون بلایای طبیعی، حفاظت از منابع طبیعی، جنگ، پروژه‌های توسعه و ... اشاره کرد. (mortazavi, 2006: 112). از نظر فنی نیز در اغلب برنامه‌های بازسازی، سیاست جابه‌جایی کل یا بخشی از سکونتگاه، به‌عنوان راه حلی مناسب جهت کاهش خطر و ایمنی از پدیده‌هایی چون زلزله، سیل، رانش زمین و غیره مورد ملاحظه قرار می‌گیرد (حبیب و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۸۷). در ایران تعدادی از روستاها به دلایل مختلف از جمله بروز حوادث طبیعی، پروژه‌های توسعه، احداث سد، واقع شدن بر روی آثار تاریخی، خشکسالی، جنگ، مشکلات کالبدی و زیست محیطی مکان قبلی و ... جابه‌جا شده‌اند. از جمله این جابه‌جایی‌ها می‌توان جابه‌جایی ۱۲ روستا پس از زلزله سال ۱۳۷۵ اردبیل، جابه‌جایی ۲۲ روستا پس از زلزله سال ۱۳۷۵ بجنورد و شیروان، جابه‌جایی ۲ روستا پس از زلزله سال ۱۳۸۵ لرستان (سایت بنیاد مسکن انقلاب اسلامی) جابه‌جایی روستاهای واقع در جنگل‌های شمال به منظور حفاظت از جنگل، روستاهای جابه‌جا شده استان کرمان پس از وقوع زلزله و غیره را می‌توان برشمرد (خبرگزاری مهر). در استان ایلام نیز به دلایل مختلف تاکنون روستاهایی جابه‌جا شده‌اند یا در دست اقدام جهت جابه‌جایی می‌باشند. از جمله این موارد می‌توان جابه‌جایی روستای سرتنگ شهرستان ایوان به دلیل واقع شدن در حوضه سد کنگیر (www.roostanews.ir) و روستای فرخ آباد دهلران که به دلیل بالا آمدن سطح آب‌های زیرزمینی در دست اقدام جهت جابه‌جایی می‌باشد را ذکر نمود (بنیاد مسکن انقلاب اسلامی استان ایلام).

در بخش شیروان از توابع شهرستان شیروان چرداول که روستای مورد مطالعه در آن واقع شده است نیز می‌توان به روستاهای جابه‌جا شده یا در حال جابه‌جایی اشاره نمود. از جمله این روستاها می‌توان به روستاهای لرینی علیا و سفلی اشاره نمود که به دلیل مشکلات زیست محیطی و کمبود فضا جهت توسعه فیزیکی، روستا به مکانی دیگر جابه‌جا گردید. از دیگر روستاهای جابه‌جا شده این بخش، روستای چم جنگل می‌باشد که به دلیل واقع شدن در بستر رودخانه سیمره و طغیان این رودخانه در دهه ۱۳۷۰، جابه‌جا گردید. روستائینی که محل زندگی آنان جابه‌جا شده است در مکان جدید زندگی خود انتظاراتی از جمله دسترسی به زمین، فراهم شدن امکانات زندگی، حمل و نقل و دسترسی مناسب به بازار، دسترسی به خدمات بهداشتی مناسب، دسترسی مطلوب به مراکز آموزشی و دسترسی به سایر امکانات و تسهیلات مورد نیاز زندگی را دارند (Iones, 2005). اما بررسی تجارب صورت گرفته نشان می‌دهد که با وجود جنبه‌های مثبت جابه‌جایی‌ها، بخشی از روستائیان جابه‌جا شده از نحوه جابه‌جایی محل سکونت خود رضایت کامل ندارند. از مهم‌ترین عوامل نارضایتی روستائیان در این زمینه می‌توان به از دست دادن زمین و سلب قانونی مالکیت، از هم گسیختگی خدمات و شبکه‌های اجتماعی، از بین رفتن منابع درآمدی، بروز تنش‌های اجتماعی، کمبود اعتبارات و مشکلات دریافت آن‌ها جهت ساخت و ساز در مکان جدید، طراحی سکونتگاه‌ها به سبک شهری، تحلیل یا از بین رفتن هویت فرهنگی، اقتدار سنتی و پتانسیل کمک متقابل، عدم مشارکت روستائیان در فرایند جابه‌جایی روستا، مشکلات کالبدی سکونتگاه‌های جدید و غیره اشاره نمود (حبیب و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۸۸، میرنوروزی و همکاران، ۱۳۸۹: ۲۴). لذا هدف از تدوین این مقاله، سنجش نگرش ساکنان

ادامه داده‌های پژوهش با استفاده از آزمون t مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند.

سؤالات و فرضیات تحقیق

سؤالی که سعی می‌گردد با انجام پژوهش حاضر به آن‌ها پاسخ داده شود این است که "ساکنان سایت جدید روستای اسلامی در خصوص طرح جابه‌جایی روستا چه دیدگاهی دارند؟" برای پاسخ به سؤال فوق، فرضیات زیر مورد آزمایش قرار می‌گیرند:

۱. به نظر می‌رسد ساکنان سایت جدید روستای اسلامی از وضعیت مسکن خود و اعتبارات اختصاص یافته به آن‌ها جهت ساخت مسکن رضایت دارند.
۲. به نظر می‌رسد ساکنان سایت جدید روستای اسلامی از وضعیت معابر و شیوه دفع آب‌های سطحی و فاضلاب‌های خانگی رضایت ندارند.
۳. به نظر می‌رسد ساکنان سایت جدید روستای اسلامی از نحوه دسترسی به خدمات زیربنایی و روبنایی در محل زندگی خود رضایت دارند.
۴. به نظر می‌رسد روستائیان در فرایند جابه‌جایی روستای اسلامی مشارکت چندانی نداشته‌اند.
۵. به نظر می‌رسد که طرح جابه‌جایی روستای اسلامی بر معیشت ساکنان آن تأثیر منفی داشته‌است.
۶. به نظر می‌رسد طرح جابه‌جایی روستایی اسلامی در ابعادی همچون طرح جابه‌جایی روستا، مکانیابی سایت و سازگاری با همسایگان توانسته‌است رضایت ساکنان سایت را تأمین کند.

پیشینه تحقیق

بررسی‌های صورت گرفته نشان می‌دهد فعالیت‌هایی علمی در ارتباط با موضوع یا در ارتباط با بخشی از موضوع انجام گرفته‌است که در ذیل به چند نمونه از آن‌ها اشاره می‌گردد.

سایت جدید روستای اسلامی در خصوص طرح جابه‌جایی روستای مذکور است که به دلیل مشکلات زیست محیطی و عدم امکان توسعه فیزیکی روستا (منبع: دهیاری روستای اسلامی) در سنوات گذشته توسط بنیاد مسکن انقلاب اسلامی استان ایلام از مکان اولیه خود به مکانی در حدود ۱ کیلومتری مکان قبلی و در حاشیه جاده اصلی لومار - سرابله و ایلام جابه‌جا گردیده‌است.

روش‌شناسی

روش تحقیق در این پژوهش به صورت توصیفی-تحلیلی می‌باشد. جامعه آماری این تحقیق سرپرستان خانوار روستای اسلامی بخش شیروان از توابع شهرستان شیروان چرداول (N=۶۲) می‌باشد. پژوهش حاضر از نظر هدف یک تحقیق کاربردی است که با رویکرد ترکیبی انجام گرفته‌است. ابزار اصلی پژوهش حاضر، پرسشنامه‌ای است که روایی محتوایی آن با کسب نظرات تنی چند از اساتید دانشگاهی به تأیید نهایی رسیده‌است. روش نمونه‌گیری در بررسی حاضر به صورت اتفاقی بوده‌است. این روش یکی از ساده‌ترین روش‌ها است یعنی اینکه افرادی مورد مطالعه قرار می‌گیرند که در دسترس باشند (حافظ نیا، ۱۳۸۹، ۱۶۱). این مطالعه براساس شاخص‌هایی کلی از جمله مسکن و اعتبارات اختصاصی به روستائیان جهت ساخت مسکن، وضعیت کالبدی، دسترسی روستائیان به خدمات، بررسی میزان مشارکت روستائیان در اجرای طرح، تأثیرات اجرای طرح بر معیشت روستائیان و ... براساس نظر سنجی از تعداد ۴۴ سرپرست خانوار ساکن در مکان جدید روستا که در محل حضور داشته و حاضر به همکاری در انجام این پژوهش شده‌اند صورت گرفته‌است. نتایج بررسی‌های اولیه نشان می‌دهد که با داده‌های کسب شده و با استفاده از فرمول ویژه آلفای کرونباخ در نرم‌افزار SPSS، ضریب اعتبار پرسشنامه با بیش از ۰/۷۴ مناسب بوده‌است. در

مرتضوی (۲۰۰۶) در مقاله‌ای تحت عنوان "مهاجرت دائمی: مطالعه جابه‌جایی روستایی" به مطالعه روستای جابه‌جا شده انگنارود مازندران که بر اثر سیل سال ۱۳۷۰ خسارت دیده، پرداخته است. محقق در مطالعه خود به این نتیجه رسیده است که جابه‌جایی روستا منجر به جدایی خانواده‌های گسترده، استفاده از زمین اختصاص یافته برای امکانات عمومی جهت ساخت و ساز مسکونی، کاهش فعالیت‌های دامداری و کشاورزی و افزایش نرخ مهاجرت شده است (Mortazavi, 2006: 112).

مطیعی لنگرودی و بخشی (۱۳۸۹) در مقاله‌ای تحت عنوان "نقش اعتبارات بهسازی مسکن در توانمندی و ماندگاری جمعیت روستایی دهستان بیهق، شهرستان سبزوار" به بررسی نقش اعتبارات مقاوم‌سازی مسکن بر جامعه روستایی پرداخته است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که پرداخت اعتبارات مسکن، ضمن ایجاد توانمندی و رضایت‌مندی روستائیان در زمینه مسکن، در ماندگاری جمعیت در روستاها نیز مؤثر است (مطیعی لنگرودی و بخشی، ۱۳۸۹: ۳۱).

افراخته و هواسی (۱۳۹۰) در مقاله‌ای تحت عنوان "تحلیلی بر نقش وام مسکن در توسعه روستایی مطالعه موردی: دهستان سیدابراهیم دهلران" به این نتیجه رسیده‌اند که سیاست وام مسکن روستایی با توفیق کامل همراه نبوده است. زیرا در قالب برنامه‌ریزی سیستماتیک و جامع توسعه روستایی و هماهنگ با اهداف توانمندسازی ارائه نشده است (افراخته و هواسی، ۱۳۹۰: ۵۵).

شایان و همکاران (۱۳۸۹) در مقاله‌ای تحت عنوان "ارزیابی میزان رضایت‌مندی روستائیان از محیط سکونتگاهی: مطالعه موردی شهرستان کمیجان" به این نتیجه رسیده‌اند که سطح رضایت در ۷۱ درصد سکونتگاه‌ها کمتر از حد انتظار است. همچنین نتایج این مطالعه نشان داده است که ابعاد کالبدی، طبیعی و

اقتصادی بیشترین تأثیر را بر میزان رضایت‌مندی روستائیان دارند (شایان و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۵۵).

رحمانی فضلی و کاویانی (۱۳۸۸) در مقاله‌ای تحت عنوان "اثر بخشی اعتبارات خرد در بهسازی مسکن روستایی، مورد مطالعاتی: سکونتگاه‌های روستایی شهرستان سقز" به این نتیجه رسیده‌اند که واگذاری اعتبارات خرد بر بهسازی مسکن روستایی اثربخش بوده است (رحمانی فضلی و کاویانی، ۱۳۸۸: ۳۰).

شمس‌الدینی و همکاران (۱۳۹۰) در مقاله "تأثیر نوسازی مسکن روستایی بر اقتصاد معیشتی روستائیان، مطالعه موردی: بخش مرکزی شهرستان ممسنی" به این نتیجه رسیده‌اند که عدم سازگاری پلان برخی از مسکن ساخته شده با نوع فعالیت دامداری در روستاها، موجب رویگردانی بیش از ۷۵ درصد از روستائیان از فعالیت‌های دامداری شده است (شمس‌الدینی و همکاران، ۱۳۹۰: ۵۷).

چارچوب نظری

مقوله جابه‌جایی معمولاً به‌صورت تغییر مکان فیزیکی و تغییر معیشت (برای رفع محرومیت) مورد تعریف واقع گردیده است (WBED, 1996, 28). ولی می‌توان گفت این مقوله همیشه با توسعه فعالیت‌ها، توجه به محیط زیست و مباحث سیاسی پیوند داشته است (Munshifwa, 2007, 3). در زمینه اسکان مجدد روستایی که جابه‌جایی یکی از مهم‌ترین انواع آن است، در سطح جهان و همچنین در ایران، تجربیاتی در زمینه طرح‌های توسعه کشاورزی، بازسازی مناطق روستایی آسیب‌دیده از سوانح طبیعی از جمله سیل، زلزله، خشکسالی و رانش زمین و نیز طرح‌های تأمین آب (احداث سد) وجود دارد. در برخی از کشورها از جمله مالزی، سریلانکا، اندونزی و حتی کشورهای توسعه یافته تجربیاتی در زمینه اسکان مجدد به‌دست آمده که نتایج این تجربیات از توفیق ناچیز آن‌ها حکایت می‌کند (رضوانی، ۱۳۸۳: ۱۸۷). در زیمبابوه

بازسازی‌ها و یا برپایی آبدی‌های جدید پس از وقوع سوانح طبیعی با عدم اقبال مردمی و مسائل مختلف پس از اسکان روبرو می‌گردد. اهم اینگونه ضوابط عبارتند از: لحاظ کردن موقعیت طبیعی، ساختار زمین، شکل ناهمواری و شیب زمین، فقدان سوانح طبیعی، دسترسی مناسب به منابع کافی آب سطحی یا زیرزمینی (سعیدی، ۱۳۸۷: ۹-۷).

ضوابط اجتماعی - اقتصادی

در پروژه‌های اسکان مجدد از جمله جابه‌جایی روستاها، مدنظر قرار دادن ضوابط اجتماعی - اقتصادی بسیار حائز اهمیت است. زیرا در صورت لحاظ نکردن این ضوابط، جنبه جامع و پایداری آن ناقص خواهد شد و پروژه با مشکلاتی مواجه خواهد شد. از جمله اهم این ضوابط موارد زیر را می‌توان برشمرد:

- توجه به فرهنگ، سابقه و سنت‌های یکجانشینی؛
- امکانات بالقوه برای برپایی و توسعه آموزش‌های عمومی؛
- عنایت به روابط و پیوندهای قومی، مذهبی، طایفه ای و ... همسایگی و مجاورت کالبدی و درون سکونتگاهی؛
- ملاحظات مربوط به مهارت‌های شغلی در کنار نوع معیشت و نحوه گذران اقتصادی؛
- فعالیت اقتصادی و تولیدی و انواع آن با توجه به الزامات و فضاهای لازم برای هر یک از آنها؛
- امکان دسترسی به بازارهای محلی و شهری؛
- امکان و دامنه اضافه تولید و امکانات مبادله کالایی؛
- مشارکت گروه‌های هدف در تمام مراحل برنامه‌ریزی؛
- مدنظر قرار دادن معیشت گروه‌های هدف؛
- توجه به رضایت‌مندی گروه‌های هدف به‌عنوان هدف اصلی (سعیدی، ۱۳۸۷: ۹، رضوانی، ۱۳۸۳ و صیدایی، ۱۳۸۷). شایان ذکر است که اگر بازتوانی اقتصادی در اسرع زمان انجام پذیرد، می‌توان زمینه‌های لازم را در

سیاست‌های اسکان مجدد اگرچه با عنوان بهترین شیوه برای کمک به کشاورزان صورت گرفت؛ اما تفاوت زیادی در عملکرد آن در بیش از یک دهه به‌وجود نیامد و اثرات مثبت اندکی از این برنامه‌ها حاصل شد (Chiremba & Masters, 2003, 113). شاید بتوان نبود برنامه‌ریزی جامع و تفصیلی را عامل عمده‌ای در ضعف اجرای پروژه‌های اسکان مجدد دانست (رضوانی، ۱۳۸۳: ۱۸۷).

لذا در انتخاب محل و مکانیابی سکونتگاه‌های روستایی رعایت اصول و ابعاد توسعه پایدار که مورد وفاق عام است، از الزامات بنیادی به‌شمار می‌رود. برای توسعه پایدار از دیدگاه‌های مختلف، ابعاد گوناگونی در نظر گرفته می‌شود. اما آنچه که به‌عنوان ابعاد اصلی این نوع رویکرد به توسعه مطرح می‌گردد، عبارت است از:

- بعد محیطی - اکولوژیکی؛
- بعد اجتماعی - فرهنگی؛
- بعد اقتصادی؛
- بعد نهادی - سیاسی؛

- بعد کالبدی - فضایی (سعیدی، ۱۳۸۷: ۷).

با توجه به این تفاسیر می‌توان ضوابط مکانیابی را در چند دسته مورد توجه قرار داد:

ضوابط محیطی - اکولوژیکی

تفکر جابه‌جایی یک مجتمع زیستی از محل استقرارش به‌منظور حل مشکلات زیست محیطی و آسیب پذیری آن، زیربنای فلسفی جابه‌جایی‌ها است (آیسان و دیویس، ۱۳۸۵، ۵۲). گرچه ضوابط یا ویژگی‌های محیطی - اکولوژیکی از مهم‌ترین و بنیادی‌ترین اصولی است که بایستی در هرگونه مکانیابی مورد توجه قرار گیرد، ولیکن در اغلب موارد مورد غفلت واقع می‌شود. از این رو در بسیاری از موارد اعتبارات هزینه شده برای استقرارهای جدید انسانی به‌ویژه در پروژه‌های اضطراری همچون

بازسازی کالبدی نیز فراهم آورد که این امر از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. یک بازتوانی موفق نه تنها در غالب تعداد واحدهای احداث شده خودنمایی می‌کند، بلکه در عین حال در نیروهای بالقوه مردمی و سازمان‌های محلی و اهداف توسعه بلند مدت اجتماعی و اقتصادی جامعه متجلی می‌شود (آيسان و دیویس، ۱۳۸۵، ۴۸).

ضوابط حقوقی

وضعیت مشخص حقوقی در بهره‌گیری از اراضی و عرصه‌های پیرامونی از اهم مواردی است که باید در هرگونه مکانیابی مورد توجه و تأکید قرارگیرد. اراضی محدوده انتخابی باید از هر جهت از لحاظ مالکیت، چرای سنتی دام و سایر موارد حقوقی عرفی جمعیت بومی محل مستثنی باشد (سعیدی، ۱۳۸۷: ۱۰). زیرا تجربیات گذشته نشان داده است که لحاظ نکردن موارد حقوقی منجر به بروز تنش‌های قومی گردیده است (رضوانی، ۱۳۸۳: ۱۸۸).

ضوابط فضایی - عملکردی

سرزمین‌ها، مناطق و واحدهای سکونتگاهی اعم از شهری یا روستایی، کانون‌های زیستی منزوی و مجزایی نیستند که زندگی و فعالیت در آن‌ها صرفاً ابعاد محیطی، اجتماعی و اقتصادی و به عبارت دیگر تنها ابعادی درون سکونتگاهی داشته باشند. بلکه در واقع دامنه و نوع کنش متقابل موجود میان آن‌ها در سطوح مختلف می‌توان در عمل زمینه‌های توسعه را هموار و یا در صورت فقدان یا نارسایی حتی محدود سازد. با این حال در شاخص گذاری‌های گوناگون برای مکانیابی براساس توسعه پایدار روستایی نباید این بعد اساسی، یعنی بعد فضایی - عملکردی نادیده گرفته شود و صرفاً ابعاد محیطی، اجتماعی و اقتصادی مدنظر قرار گیرند. بنابراین ضوابط فضایی - عملکردی مستلزم توجه به معیارهای زیر است:

- وضعیت راه‌های مختلف ارتباطی و امکان دسترسی به آن‌ها؛

- برخورداری از تأسیسات مختلف خدماتی؛

- فاصله از سکونتگاه‌های پیرامونی، اعم از روستایی و شهری؛

- فاصله تا نزدیکترین سکونتگاه مرکزی؛

- امکان و دامنه دسترسی به مصالح ساختمانی بومی و غیربومی؛

- امکان ساخت‌وساز مسکن و تأسیسات مرتبط با آن؛

- جایگاه عملکردی مشخص در تعاملات فضایی (سعیدی، ۱۳۸۷: ۱۰).

قبل از اعلام نیاز به کمک از منابع خارجی، شناخت از نیروها و امکانات داخلی، مصالح محلی و تخصص‌های بومی برای احیای اقتصادی امری حیاتی است (آيسان و دیویس، ۱۳۸۵، ۶۲).

ضوابط نهادی - سیاسی

موفقیت در عملیات اسکان مجدد به توانایی‌های مقامات دولتی برای برنامه‌ریزی و هماهنگی با گروه‌های گوناگون درگیر در این فرایند بستگی دارد. حمایت‌های سیاسی می‌بایست از بالاترین سطح دولت و از کانال‌های مناسب برنامه‌ریزی، سیاستگذاری مالی و اجرایی صورت پذیرد و از ابتدا تا انتهای کار بدون وقفه ادامه یابد (آيسان و دیویس، ۱۳۸۵، ۶۲). اگر این حمایت‌ها به صورتی مناسب به وجود آید، می‌توان به یک بازتوانی پس از جابه‌جایی‌ها امیدوار بود.

شناخت اجمالی روستای مورد مطالعه

روستای اسلامیه از توابع دهستان لومار بخش شیروان، شهرستان شیروان چرداول استان ایلام می‌باشد که به دلیل مشکلاتی از قبیل کمبود فضا جهت ساخت‌وساز و عبور و مرور و مشکلات بهداشتی، فرایند جابه‌جایی آن از سال ۱۳۸۴ شروع گردید (منبع: دهیاری روستای اسلامیه).

درصد دارای سواد هستند. همچنین محل کار ۵۶/۸ درصد سرپرستان در داخل روستا و محل کار ۴۳/۲ درصد دیگر در خارج از روستا قرار دارد. از نظر شغلی نیز ۵۰ درصد سرپرستان به مشاغل کشاورزی و دامداری، ۱۳/۶ درصد به مشاغل دولتی و ۳۶/۴ درصد نیز به مشاغل آزاد اشتغال دارند.

یافته‌های تحلیلی

بررسی وضعیت مسکن و اعتبارات اختصاص یافته به این بخش و آزمون فرضیه اول

در زمینه مسکن روستائیان، شاخص‌هایی به شرح جدول شماره ۱ مورد مطالعه قرار گرفته‌اند. براساس مطالعات صورت گرفته، در زمینه زمین‌های واگذاری، اغلب کسانی که در رابطه با این سؤال گزینه‌های خیلی زیاد و زیاد را انتخاب کرده‌اند، یا دارای شغل غیر دامداری بوده‌اند یا پس از جابه‌جایی به سایت جدید اشتغال به دامداری را ترک کرده‌اند. لذا منازل آنان صرفاً کارکرد سکونتی دارند. از طرف دیگر، افرادی که از میزان زمین‌های واگذاری ناراضی بوده‌اند، کم بودن مساحت زمین، بالا بودن بعد خانوار و نیاز به فضای لازم برای ساخت اصطبل و انبار را دلیل برآورده نمودن نیازهای آن‌ها توسط زمین واگذاری بیان نموده‌اند.

روستای اسلامی طبق سرشماری سال ۱۳۸۵ دارای ۸۱ خانوار و ۳۶۴ نفر جمعیت می‌باشد. بررسی‌های میدانی نگارندگان نشان می‌دهد که پس از سرشماری سال ۱۳۸۵، تعداد خانوارهای روستای اسلامی به ۸۵ خانوار افزایش پیدا کرده‌است که از این تعداد ۷۹ خانوار (۹۲/۹۴ درصد) در سایت جدید و ۶ خانوار (۷/۰۶ درصد) در سایت قدیم ساکن هستند.

در سایت جدید روستای اسلامی به هر خانوار به طور میانگین مقدار ۴۰۰ متر زمین واگذار شده است. روستا دارای دهیاری و شورای اسلامی می‌باشد. خانه بهداشت و همچنین دو واحد تجاری از جمله یک واحد نانویی در سایت جدید استقرار پیدا کرده‌اند اما اهالی روستا جهت امورات مذهبی و آموزشی از امکانات سایت قدیم استفاده می‌نمایند.

یافته‌های توصیفی

یافته‌های توصیفی این پژوهش نشان می‌دهد که ۸۱/۸ درصد سرپرستان خانوارها مرد و ۱۸/۲ درصد زن هستند. از نظر سنی ۳۸/۶ درصد سرپرستان دارای سن پایین تر از ۴۰ سال، ۳۸/۶ درصد دارای سن مابین ۶۰-۴۰ سال و ۲۲/۷ درصد دارای سن بالاتر از ۶۰ سال هستند. از نظر سواد ۴۳/۲ درصد سرپرستان خانوارها بی‌سواد و ۵۶/۸

شاخص‌ها		نگرش روستائیان			
خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	
۴/۵	۱۵/۹	۳۴/۱	۳۱/۸	۱۳/۶	تناسب زمین‌های واگذاری جهت ساخت‌وساز با نیاز روستائیان
۶/۸	۶/۸	۳۴/۱	۲۹/۵	۲۲/۷	تناسب واحد مسکونی با تعداد افراد خانوار
۴/۵	۲/۳	۲۷/۳	۳۱/۸	۳۴/۱	میزان نیازمندی به اعتبارات بانکی جهت ساخت منزل مسکونی
۱۵/۹۰	۱۱/۴	۳۶/۴	۲۵	۱۱/۴	میزان رضایت از نحوه و فرایند پرداخت اعتبارات مسکن (از زمان تشکیل پرونده تا پرداخت وام)
۲۰/۵	۹/۱	۳۴/۱	۲۹/۵	۶/۸	وضعیت متقاضیان وام درخصوص مواجه شدن با مشکل در زمینه معرفی ضامن
۲/۳	۰	۴۷/۷	۲۷/۳	۲۲/۷	میزان مطلوبیت عملکرد ناظر ساختمانی در امر نظارت بر ساخت‌وساز
۲۷/۳	۳۶/۴	۳۶/۴	۰	۰	میزان تطابق اعتبارات بانکی با هزینه ساخت واحد مسکونی
۶/۸	۲۲/۷	۴۰/۹	۲۰/۵	۹/۱	میزان مناسب بودن سود اعتبارات بانکی

ج ۱. سنجش نگرش ساکنان سایت جدید روستای اسلامی درخصوص شاخص‌های مسکن و اعتبارات. مأخذ: یافته‌های تحقیق.

در این پژوهش سؤالی با روستائیان مطرح گردید مبنی بر اینکه مساحت ساختمان احدائی شما تا چه حد با تعداد افراد خانوار شما تناسب دارد. در پاسخ به این سؤال، ۵۲/۲ درصد پاسخگویان گزینه‌های خیلی زیاد و زیاد، ۳۴/۱ درصد گزینه متوسط و ۱۳/۶ درصد گزینه‌های کم و خیلی کم را مطرح کرده‌اند. تعدادی از روستائیان درباره این سؤال بیان داشتند که فرزندان ذکور آن‌ها که جزء خانوار آن‌ها می‌باشند، جهت پیدا کردن شغل از روستا مهاجرت نموده و لذا تنها پدر، مادر و دختران در منزل مسکونی سکونت دارند و فرزندان ذکور صرفاً در بعضی از ایام سال به منزل مراجعت می‌کنند.

در این پژوهش سؤالی با مضمون اینکه روستائیان به چه میزان به اعتبارات بانکی جهت ساخت منزل مسکونی نیازمند بودند مطرح گردید که نتایج این سؤال نشان‌دهنده نیازمندی بالایی روستائیان به اعتبارات بانکی جهت ساخت و ساز در سایت جدید بوده است.

در زمینه میزان رضایت روستائیان از نحوه و فرایند پرداخت اعتبارات مسکن از زمان تشکیل پرونده تا پرداخت وام، ۳۶/۴۹ درصد گزینه‌های خیلی زیاد و زیاد، ۳۶/۴ درصد گزینه متوسط و ۲۷/۳ درصد نیز گزینه‌های کم و خیلی کم را انتخاب نموده‌اند.

موضوع دیگری که در این بخش مورد بررسی قرار گرفت، مواجهه شدن روستائیان متقاضی اعتبارات با مشکل معرفی ضامن طبق ضوابط بانک مسکن بود که در این زمینه ۳۶/۳ درصد گزینه‌های خیلی زیاد و زیاد، ۳۴/۱ درصد گزینه متوسط و ۲۹/۶ درصد گزینه‌های کم و خیلی کم را انتخاب نموده‌اند.

در زمینه مطلوبیت عملکرد ناظر ساختمانی نیز ۵۰ درصد روستائیان گزینه‌های خیلی زیاد و زیاد را اعلام کردند و تنها ۲/۳ درصد اعلام کردند که عملکرد ناظر مطلوبیت خیلی کمی داشته‌است. اغلب روستائیان در این

زمینه ابراز داشته‌اند که ناظر به وظیفه خود عمل کرده، مسائل فنی را رعایت نموده و با نظارت ناظر مشکلات آن‌ها حل شده است. عده‌ای نیز اعلام نموده‌اند که ناظر به‌طور مداوم در محل کار حضور نداشته‌است.

شاخص دیگر میزان تطابق اعتبارات بانکی ساخت مسکن با هزینه ساخت یک واحد مسکونی روستایی بود که اکثریت پاسخگویان اعلام نمودند که اعتبارات و هزینه‌ها به‌علت گران بودن مصالح با هم تطابق نداشته‌اند. همچنین درخصوص میزان مناسب بودن سود اعتبارات بانک مسکن از روستائیان نظر خواهی شد که در پاسخ ۲۹/۶ درصد گزینه‌های زیاد و خیلی زیاد، ۴۰/۹ درصد گزینه متوسط و ۲۹/۵ درصد گزینه‌های کم و خیلی کم را انتخاب نمودند.

نتایج مطالعات این بخش از تحقیق، دیدگاه روستائیان را در خصوص شاخص‌های بخش مسکن و اعتبارات تخصیص یافته جهت ساخت مسکن، کمی بیش از حد متوسط ارزیابی نموده‌است (جدول ۲). لذا فرضیه اول پژوهش تأیید می‌گردد.

مؤلفه	آماره T	میانگین	سطح معناداری	Test value (حد متوسط)
مسکن و اعتبارات	۳/۱۱۸	۲۵/۵۵	۰/۰۰۳	۲۴

ج ۲. ارزیابی دیدگاه ساکنان سایت جدید در خصوص شاخص‌های بخش مسکن و اعتبارات. مأخذ: یافته‌های تحقیق.

بررسی وضعیت شبکه معابر، دفع آب‌های سطحی و فاضلاب و آزمون فرضیه دوم

بررسی‌های لازم در این بخش نشان می‌دهد که روستائیان وضعیت معابر اصلی روستا را مناسب نمی‌دانند. پاسخگویان این سؤال، خاکی و ناهموار بودن معابر اصلی را دلیل نامناسب بودن آن‌ها اعلام نمودند و تعدادی که در زمینه وضعیت معابر اصلی نظر مثبتی داشتند، بر طراحی

سهولت دسترسی روستائیان به خدمات زیربنایی و روبنایی و آزمون فرضیه سوم

بر اساس نتایج پرسشنامه‌های تکمیلی و جدول شماره ۵، در زمینه سهولت دسترسی به آب شرب می‌توان نتیجه گرفت که در زمینه آبرسانی به سایت جدید اقدامات خوبی صورت گرفته است. همچنین نتایج نشان می‌دهد که در زمینه برق رسانی به سایت جدید روستا اقدامات مناسبی صورت گرفته است به شکلی که ۹۳/۱ درصد پاسخگویان در زمینه دسترسی به برق گزینه‌های خیلی زیاد و زیاد، خیلی زیاد و زیاد را انتخاب نموده‌اند. در زمینه دسترسی به تلفن نیز ۴۵/۴ درصد گزینه‌های خیلی زیاد و زیاد، ۳۴/۱ درصد گزینه متوسط و ۲۰/۴ درصد نیز گزینه‌های کم و خیلی کم را انتخاب نموده‌اند. در زمینه سهولت دسترسی به جاده اصلی با توجه به اینکه سایت جدید روستا در حاشیه جاده اصلی منطقه واقع شده است، اکثریت اهالی در این زمینه مشکل خاصی ندارند و تنها عده‌ای که منازل آن‌ها در فاصله دورتری از جاده واقع شده است، در این زمینه ناراضی بوده‌اند. در زمینه سهولت دسترسی به امکانات بهداشتی و درمانی اکثریت اهالی نظر مساعدی نداشتند، عدم رضایت اهالی در این زمینه در حالی است که در سایت جدید خانه بهداشت استقرار پیدا نموده و سایت نیز تا شهر لومار تنها حدود ۳ کیلومتر فاصله دارد و می‌تواند با مراجعه به این شهر از مرکز بهداشتی- درمانی مستقر در آن استفاده نمایند.

در زمینه سهولت دسترسی به اماکن ورزشی اهالی روستا نظر مساعدی ندارند، به شکلی که ۹۷/۷ درصد پاسخگویان در این زمینه گزینه خیلی کم را انتخاب نموده‌اند. به همین شکل در زمینه سهولت دسترسی به اماکن مذهبی نیز ۹۵/۵ درصد پاسخگویان گزینه خیلی کم و کم را انتخاب نموده‌اند و در زمینه اماکن آموزشی نیز ۹۷/۷ درصد پاسخگویان گزینه خیلی کم و کم را

مناسب معابر تأکید می‌نمودند. در زمینه معابر فرعی نیز اغلب روستائیان وضعیت آن‌ها را نامناسب می‌دانستند. با توجه به عدم کانال کشی روستا، ۹۰/۹ درصد پاسخگویان در پاسخ سؤالی در زمینه مناسب بودن وضعیت دفع آب‌های سطحی، گزینه خیلی کم و ۶/۸ درصد گزینه کم را انتخاب نمودند. همچنین روستائیان وضعیت دفع فاضلاب‌های خانگی را نامناسب می‌دانستند به شکلی که عنوان کردند فاضلاب‌ها در داخل معابر جاری هستند و از لحاظ بهداشتی مشکلاتی را برای روستائیان به وجود آورده‌اند (در اینبار توجه کنید به جدول شماره ۳).

شاخص	نگرش روستائیان	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم
مناسب بودن وضعیت معابر اصلی روستا	۶/۸	۱۳/۶	۹/۱	۱۱/۴	۵۹/۱	
مناسب بودن وضعیت معابر فرعی روستا	۲/۳	۹/۱	۹/۱	۱۵/۹	۶۳/۶	
مناسب بودن وضعیت دفع آب‌های سطحی و کانال کشی روستا	۲/۳	۰	۰	۶/۸	۹۰/۹	
مناسب بودن نحوه دفع فاضلاب‌های خانگی	۴/۵	۴/۵	۶/۸	۴/۵	۷۹/۵	

ج ۳. نگرش ساکنان سایت جدید در خصوص شبکه معابر و دفع آب‌های سطحی و فاضلاب. مأخذ: یافته‌های تحقیق.

نتایج مطالعات این بخش از تحقیق، دیدگاه روستائیان را در خصوص وضعیت کالبدی سایت جدید روستا پایین‌تر از حد متوسط ارزیابی نموده است (جدول ۴). لذا فرضیه دوم این پژوهش تأیید می‌گردد.

مؤلفه	آماره T	میانگین	سطح معناداری	Test value (حد متوسط)
وضعیت کالبدی	-۱۱/۳۳۲	۶/۳۴	۰/۰۰۰	۱۲

ج ۴. دیدگاه ساکنان سایت جدید در خصوص وضعیت کالبدی سایت جدید روستای اسلامیه. مأخذ: یافته‌های تحقیق.

انتخاب نموده‌اند. در زمینه دسترسی به اماکن تجاری نیز ۷۹/۵ درصد پاسخگویان گزینه‌های کم و خیلی کم را انتخاب نموده‌اند. این نتایج نشان می‌دهد که ساکنان سایت جدید روستا از لحاظ دسترسی به امکاناتی از قبیل آب، برق، تلفن و جاده اصلی رضایت نسبی بالایی دارند ولی از لحاظ دسترسی به خدمات بهداشتی و درمانی،

آب	برق	تلفن	جاده اصلی	بهداشت و درمان	اماکن ورزشی	اماکن مذهبی	اماکن آموزشی	اماکن تجاری
۲۰/۵	۵۴/۵	۶/۸	۳۱/۸	۶/۸	۰	۰	۰	۴/۵
۳۸/۶	۳۸/۶	۳۸/۶	۵۰	۴/۵	۰	۴/۵	۰	۴/۵
۳۶/۴	۲/۳	۳۴/۱	۴/۵	۲۵	۲/۳	۰	۲/۳	۱۱/۴
۲/۳	۲/۳	۴/۵	۶/۸	۲۷/۳	۰	۲/۳	۶/۸	۱۵/۹۰
۲/۳	۲/۳	۱۵/۹	۶/۸	۳۶/۴	۹۷/۷	۹۳/۲	۹۰/۹	۶۳/۶

ج ۵. نگرش ساکنان سایت جدید در خصوص سهولت دسترسی به خدمات زیربنایی و روبنایی. مأخذ: یافته‌های تحقیق.

مؤلفه	T آماره	میانگین	سطح معناداری	Test value (حد متوسط)
دسترسی به خدمات	-۲/۹۵	۲۲/۴۳	۰/۰۰۵	۲۴

ج ۶. ارزیابی دیدگاه ساکنان سایت جدید در خصوص وضعیت کالبدی سایت جدید روستای اسلامی. مأخذ: یافته‌های تحقیق.

بررسی میزان مشارکت روستائیان در اجرای طرح جابه‌جایی روستا و آزمون فرضیه چهارم

مشارکت روستائیان در پروژه‌های روستایی نقش حائز اهمیتی در موفقیت پروژه‌ها دارد. زیرا مشارکت منجر به همکاری آنان در اجرای پروژه‌ها می‌گردد و پروژه سریعتر و با کارآمدی بهتری به نتیجه می‌رسد. لذا در این پژوهش به بررسی وضعیت مشارکت روستائیان در طرح جابه‌جایی روستای اسلامی پرداخته شده است (جدول ۷). براساس مطالعات صورت گرفته، ۲۹/۵ درصد روستائیان اعلام کرده‌اند که خیلی زیاد یا زیاد در فرایند طرح جابه‌جایی

روستا مشارکت داشته‌اند. ۴۷/۸ درصد اعلام کرده‌اند که به میزان کم یا خیلی کم در فرایند طرح مشارکت داشته‌اند. در زمینه میزان مشارکت روستائیان در تعیین میزان زمین واگذاری، تنها ۱۱/۴ درصد در این زمینه گزینه‌های خیلی زیاد و زیاد را انتخاب نموده‌اند.

در رابطه با میزان مشارکت روستائیان در زمینه تقسیم قطعات زمین، ۴۵/۵ درصد گزینه خیلی کم، ۱۱/۴ درصد گزینه کم و ۲۷/۳ درصد گزینه متوسط را انتخاب نمودند و تنها ۱۵/۹ درصد گزینه‌های خیلی زیاد و زیاد را انتخاب نموده‌اند.

نگرش روستائیان		شاخص				
خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم		
۱۳/۶	۱۵/۹	۲۲/۷	۱۱/۴	۳۶/۴	میزان مشارکت روستائیان در مکانیابی سایت جدید روستا	
۲/۳	۹/۱	۲۲/۷	۲۰/۵	۴۵/۵	میزان مشارکت روستائیان در تعیین میزان زمین واگذاری	
۴/۵	۱۱/۴	۲۷/۳	۱۱/۴	۴۵/۵	میزان مشارکت روستائیان در زمینه نحوه تقسیم قطعات زمین	
۰	۲۷/۳	۱۱/۴	۳۱/۸	۲۹/۵	مشارکت در نحوه بازپرداخت و قسط بندی وام‌ها	
۰	۲/۳	۲۹/۵	۹/۱	۵۹/۱	توجه به نظر اهالی در اولویت بندی فعالیت‌های عمرانی روستا	

ج ۷. میزان مشارکت روستائیان در طرح جابه‌جایی روستای اسلامی. مأخذ: یافته‌های تحقیق.

دامداری، ۶۶ درصد پاسخگویان گزینه‌های کم و خیلی کم را پاسخ گفته‌اند.

شاخص	نگرش روستائیان	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم
میزان رونق فعالیت‌های بخش کشاورزی پس از جابه‌جایی روستا	۱۳/۶	۱۵/۹	۲۲/۷	۱۱/۴	۳۷/۴	
میزان رونق فعالیت‌های بخش دامداری پس از جابه‌جایی روستا	۲/۳	۹/۱	۲۲/۷	۲۰/۵	۴۵/۵	
میزان فرصت‌های شغلی ایجاد شده برای روستائیان پس از جابه‌جایی روستا	۴/۵	۱۱/۴	۲۷/۳	۱۱/۴	۴۵/۵	

ج ۹. دیدگاه ساکنان سایت جدید در خصوص تأثیر جابه‌جایی روستای اسلامی بر معیشت آن‌ها. مأخذ: یافته‌های تحقیق.

همچنین در زمینه میزان فرصت‌های شغلی ایجاد شده برای روستائیان پس از جابه‌جایی روستا، ۵۶/۹ درصد پاسخگویان گزینه‌های خیلی کم و کم، ۲۷/۳ درصد گزینه متوسط و ۱۵/۹ درصد پاسخگویان به دلیل ایجاد فرصت‌های شغلی در بخش ساخت‌وساز، گزینه‌های زیاد و خیلی زیاد را پاسخ گفته‌اند. لذا نتایج نشانگر تأثیر منفی جابه‌جایی روستا بر معیشت روستائیان می‌باشد.

نتایج مطالعات این بخش از تحقیق، دیدگاه روستائیان در خصوص تأثیر جابه‌جایی روستای اسلامی بر معیشت روستائیان را پایین‌تر از حد متوسط ارزیابی نموده است (جدول ۱۰). لذا فرضیه پنجم این پژوهش تأیید می‌گردد.

مؤلفه	آماره T	میانگین	سطح معناداری	Test value (حد متوسط)	وضعیت کالبدی
	-۹/۸۶۱	۶/۱۸۱۸	۰/۰۰۰	۹	

ج ۱۰. دیدگاه ساکنان سایت جدید در خصوص تأثیر طرح جابه‌جایی روستای اسلامی بر معیشت روستائیان. مأخذ: یافته‌های تحقیق.

بررسی شاخص‌های مربوط به رضایت‌مندی روستائیان و آزمون فرضیه ششم

در رابطه با سنجش میزان رضایت‌مندی روستائیان در سایت جدید ۵ شاخص به شرح جدول ۱۱ مورد سنجش

در رابطه با میزان مشارکت روستائیان در نحوه قسط‌بندی و بازپرداخت تسهیلات بانکی ساخت مسکن، می‌توان به این نتیجه رسید که روستائیان به شکل لازم و کافی در نحوه قسط‌بندی و بازپرداخت تسهیلات بانکی ساخت مسکن مشارکت نداشته‌اند. همچنین در زمینه توجه به نظر اهالی در اولویت‌بندی فعالیت‌های عمرانی روستا در مجموع ۶۸/۲ درصد گزینه‌های کم و خیلی کم را انتخاب نمودند. نتایج مطالعات این بخش از تحقیق، دیدگاه روستائیان را در خصوص میزان مشارکت روستائیان در فرایند اجرای طرح جابه‌جایی روستای اسلامی پایین‌تر از حد متوسط ارزیابی نموده است (جدول ۸). لذا فرضیه چهارم این پژوهش تأیید می‌گردد.

مؤلفه	آماره T	میانگین	سطح معناداری	Test value (حد متوسط)	وضعیت کالبدی
	-۸/۴۴۸	۱۰/۹۰۹۱	۰/۰۰۰	۱۵	

ج ۸. دیدگاه ساکنان سایت جدید درباره میزان مشارکت روستائیان در اجرای طرح جابه‌جایی روستای اسلامی. مأخذ: یافته‌های تحقیق.

بررسی تأثیر جابه‌جایی روستا بر معیشت روستائیان و آزمون فرضیه پنجم

در رابطه با سنجش میزان تأثیر جابه‌جایی روستا بر معیشت روستائیان سه شاخص مورد بررسی قرار گرفت (جدول ۹). درباره میزان تأثیر جابه‌جایی روستا بر رونق فعالیت‌های کشاورزی، ۴۷/۸ درصد پاسخگویان با این توجه که با جابه‌جایی روستا از زمین‌های خود دور شده‌اند و به همین دلیل کشاورزی آن‌ها کاهش یافته است، گزینه‌های کم و خیلی کم، ۲۲/۷ درصد گزینه متوسط و ۲۹/۵ درصد گزینه‌های خیلی زیاد و زیاد را پاسخ گفته‌اند که این گروه بالا رفتن هزینه‌های زندگی و ضرورت افزایش درآمد جهت بازپرداخت وام‌های دریافتی جهت ساخت مسکن را دلیل رونق بخش کشاورزی دانسته‌اند. در خصوص تأثیر جابه‌جایی روستا بر رونق فعالیت‌های

شاخص	نگرش روستائیان	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم
میزان رونق فعالیت‌های بخش کشاورزی پس از جابه‌جایی روستا	۴/۵	۶۵/۹	۲/۳	۱۸/۲	۹/۱	
میزان رونق فعالیت‌های بخش دامداری پس از جابه‌جایی روستا	۲۷/۳	۵۲/۳	۲۰/۴	۰	۰	
میزان فرصت‌های شغلی ایجاد شده برای روستائیان پس از جابه‌جایی روستا	۳۱/۸	۵۹/۱	۶/۸	۲/۳	۰	
میزان رضایت‌مندی از مکان انتخاب شده برای سایت جدید روستا	۱۵/۹	۶۳/۶	۱۸/۲	۲/۳	۰	

ج ۱۱. سنجش میزان رضایت‌مندی ساکنان سایت جدید روستای اسلامیه. مأخذ: یافته‌های تحقیق.

مؤلفه	آماره T	میانگین	سطح معناداری	Test value (حد متوسط)
وضعیت کالبدی	۱۲/۴۴۸	۱۹/۵۶۸۲	۰/۰۰۰	۱۵

ج ۱۲. دیدگاه ساکنان سایت جدید در خصوص میزان رضایت‌مندی آن‌ها از سایت جدید. مأخذ: یافته‌های تحقیق.

نتیجه

در جابه‌جایی سکونتگاه‌های روستایی بایستی گروه‌های هدف را در تمام مراحل جابه‌جایی، از جمله برنامه‌ریزی، اجرا و نظارت مشارکت داد تا بتوان نهایت رضایت‌مندی را برای گروه‌های هدف به‌وجود آورد.

در رابطه با شاخص‌های مسکن و اعتبارات اعطایی جهت ساخت مسکن نتایج به‌دست آمده نشان می‌دهد که کسانی که به فعالیت‌های دامداری و کشاورزی اشتغال دارند معتقدند که زمین واگذاری به آنان به‌دلیل ضرورت احداث اصطبل و انبار، نتوانسته است نیازهای آن‌ها را برطرف کند. از طرفی بخشی از آنان عنوان کردند که منازل احداثی نتوانسته است نیاز سکونتی آن‌ها را تأمین کند. در خصوص اعتبارات ساخت مسکن، اکثریت قریب به اتفاق آنان اعلام نموده‌اند که به اعتبارات جهت ساخت‌وساز نیاز داشته‌اند، اما محدود بودن اعتبارات،

قرار گرفته شده است. یکی از این شاخص‌ها، بالا رفتن انگیزه ماندگاری در روستا با سکونت در سایت جدید است. نتایج مطالعات در رابطه با این شاخص نشان می‌دهد که ۷۰/۴ درصد پاسخگویان با این عقیده که سایت جدید وضعیت بهتری را برای زندگی آنان فراهم نموده است، گزینه‌های زیاد و خیلی زیاد، ۲/۳ درصد گزینه متوسط و ۲۷/۳ درصد پاسخگویان به‌دلیل کمبود فرصت‌های شغلی در سایت جدید گزینه‌های کم و خیلی کم را پاسخ گفته‌اند. در پاسخ به سؤال میزان رضایت‌مندی روستائیان از طرح جابه‌جایی روستا، ۷۹/۶ درصد پاسخگویان گزینه‌های زیاد و خیلی زیاد را پاسخ گفته‌اند که این نتایج نشان‌دهنده بالا بودن میزان رضایت‌مندی روستائیان از طرح جابه‌جایی روستا می‌باشد.

درباره میزان سازگاری با همسایگان در سایت جدید، نتایج مطالعات این پژوهش نشان می‌دهد که ۹۰/۹ درصد پاسخگویان به میزان زیادی با همسایگان خود در سایت جدید سازگاری دارند. بالا بودن میزان احساس راحتی و آسایش روستائیان می‌تواند یکی از فاکتورهای موفقیت طرح جابه‌جایی روستا باشد. مطالعات نشان می‌دهد که ۷۹/۵ درصد پاسخگویان در حد بالایی در سایت جدید احساس آسایش و راحتی دارند.

از دیگر شاخص‌های مورد بررسی در این پژوهش، میزان رضایت‌مندی روستائیان از مکان انتخاب شده برای سایت جدید روستا می‌باشد که ۷۹/۶ درصد آن‌ها، گزینه‌های خیلی زیاد و زیاد را انتخاب نموده‌اند که نشان‌دهنده رضایت اکثر آنان از مکان انتخاب شده برای سایت جدید روستا می‌باشد.

نتایج مطالعات این بخش از تحقیق میزان رضایت روستائیان از سایت جدید اسلامیه را بالاتر از حد متوسط مورد ارزیابی قرار داده است (جدول ۱۲). لذا فرضیه ششم پژوهش تأیید می‌گردد.

کمتر از حد متوسط مورد رضایت آن‌ها بوده است. در پایان نیز وضعیت رضایت‌مندی ساکنان سایت در ابعاد مختلف مورد بررسی قرار گرفت که نتایج مطالعات نشان می‌دهد که اکثریت روستائیان از طرح جابه‌جایی روستا و مکان انتخابی برای آن راضی بوده‌اند، با همسایگان خود سازگاری زیادی دارند، احساس آسایش و راحتی زیادی دارند و انگیزه ماندگاریشان در روستا افزایش پیدا کرده است.

نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که طرح جابه‌جایی روستا در حالت کلی توانسته است رضایت روستائیان را تأمین کند و روستائیان با دید مثبت به آن نگاه می‌کنند. اما از پاره‌ای جهات ابراز داشته‌اند که اقدامات لازم در سایت جدید به شکل مناسب انجام نگرفته است.

ارائه راهکارها

با استناد به اطلاعات ارائه شده و با توجه نتایج مطالعات صورت گرفته، راهکارهایی به دو صورت کلی جهت اجرا در طرح‌های مشابه و خاص در رابطه با رفع کاستی‌های سایت روستای مورد مطالعه ارائه می‌شود.

الف) راهکارهای کلی

- آماده‌سازی سایت از جمله معابر، کانال‌ها و سیستم دفع فاضلاب و مهیا نمودن خدماتی از جمله برق و آب قبل از اسکان؛
- توجه بیشتر به مشارکت گروه‌های هدف در فرایند انجام کار؛
- رعایت تناسب زمین‌های واگذاری به روستائیان با نیازها و شغل آن‌ها؛
- توجه به معیشت روستائیان در طرح‌های جابه‌جایی؛
- افزایش اعتبارات بانکی ساخت مسکن متناسب با هزینه ساخت یک واحد مسکونی؛
- تسهیل در فرایند پرداخت اعتبارات از جمله پرونده‌سازی، معرفی ضامن و غیره؛

ناتوانی در معرفی ضامن معتبر و ناتوانی در بازپرداخت اقساط مشکلاتی را برای آن‌ها فراهم نموده است. همچنین در مورد عملکرد ناظر ساختمانی، بیشتر دیدگاه مثبتی داشته‌اند. در مجموع با توجه به نتایج صورت گرفته از آزمون t می‌توان گفت که وضعیت مسکن و اعتبارات از دیدگاه ساکنین مورد رضایت قرار گرفته است.

ساکنان سایت جدید روستای اسلامیه در رابطه با مناسب بودن وضعیت معابر و دفع آب‌های سطحی و فاضلاب با توجه به منفی بودن آماره t دیدگاه منفی داشته‌اند و ابراز داشتند که وضعیت بد معابر، خاکی و ناهموار بودن آن‌ها و همچنین عدم کانال کشی روستا و جاری شدن فاضلاب‌ها در داخل معابر مشکلاتی را برای آن‌ها ایجاد نموده است.

در زمینه دسترسی به خدمات زیربنایی و روبنایی، روستائیان در زمینه دسترسی به خدماتی از جمله آب، برق، تلفن و جاده اصلی دیدگاه مثبتی داشته‌اند. اما وضعیت دسترسی به خدمات بهداشتی - درمانی، اماکن ورزشی، آموزشی و تجاری را نامناسب دانسته‌اند. نهایتاً از دیدگاه ساکنین دسترسی به خدمات آن‌ها با توجه به مقدار آزمون t از حد متوسط پایین‌تر بوده است.

بررسی‌ها نشان می‌دهد که اغلب روستائیان در زمینه مراحل اجرایی طرح جابه‌جایی روستا و در اموراتی از جمله مکانیابی سایت، تعیین مقدار زمین واگذاری، نحوه تقسیم قطعات و اولویت بندی فعالیت‌های عمرانی مشارکت چندانی نداشته‌اند. در بحث معیشت نیز اکثر پاسخگویان عنوان کردند که پس از جابه‌جایی روستا فعالیت آنان در بخش کشاورزی به‌علت دور شدن از زمین‌ها و دامداری به‌علت کمبود فضا و ناتوانی مالی کمتر شده است و جابه‌جایی روستا نیز نتوانسته است فرصت‌های شغلی جدیدی را برای آن‌ها ایجاد کند. بنابراین در این دو بخش (مشارکت روستائیان و معیشت آن‌ها) دیدگاه روستائیان با توجه به منفی بودن آزمون t،

- تقسیم و نحوه بازپرداخت وامها متناسب با توان مالی متقاضیان؛

- برنامه ریزی جهت دسترسی گروه های هدف به خدماتی از جمله اماکن ورزشی، مذهبی، تجاری و بهداشتی- درمانی

ب) راهکارهای مربوط به روستای مورد مطالعه

- بهسازی و آسفالت معابر اصلی و فرعی روستا؛

- کانال کشی روستا به منظور دفع آب های سطحی و

فاضلاب های خانگی؛

- احداث مسجد در سایت؛

- استقرار واحدهای تجاری مورد نیاز در سایت؛

- توجه به نظر ساکنان سایت در اولویت بندی فعالیت های عمرانی.

فهرست منابع

- آيسان، یاسمن؛ دیویس، یان. (۱۳۸۵)، معماری و برنامه ریزی بازسازی، ترجمه علیرضا فلاحي، چاپ دوم، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، تهران.

- افراخته و هواسی. (۱۳۹۰)، تحلیلی بر نقش وام مسکن در توسعه روستایی، مورد: دهستان سیدابراهیم دهلران، فصلنامه علمی- پژوهشی جغرافیا، سال نهم، شماره ۳۱، صص ۷۷- ۵۵.

- حافظ نیا، محمد رضا. (۱۳۸۹)، مقدمه ای بر روش تحقیق در علوم انسانی، چاپ هفدهم، انتشارات سمت، تهران.

- حبیب، فرح؛ گرکانی، سید امیرحسین؛ مختاباد امرئی، سید مصطفی؛ رحیم بخش، فاطمه. (۱۳۸۹)، تحلیل استحالیه نشانه های سکونتگاهی روستای «باباپشمان استان لرستان» پس از جابه جایی با تأکید بر نشانه های مسکن روستایی، مجله مدیریت شهری، شماره ۲۵، صص ۲۰۲- ۱۸۷.

- خبرگزاری مهر

- دهباری روستای اسلامی

- رحمانی فصلی؛ عبدالرضا و یونس کاویانی. (۱۳۸۸)، اثربخشی اعتبارات خرد در بهسازی مسکن روستایی، مورد مطالعاتی: سکونتگاه های روستایی شهرستان سقز، فصلنامه جغرافیا، سال هفتم، شماره ۲۳، صص ۴۶- ۲۹.

- رضوانی، محمدرضا. (۱۳۸۳)، مقدمه ای بر برنامه ریزی توسعه روستایی در ایران، انتشارات قومس، تهران.

- سایت بنیاد مسکن انقلاب اسلامی کشور

- سایت بنیاد مسکن انقلاب اسلامی استان ایلام

- سرشماری عمومی نفوس و مسکن (۱۳۸۵)

- سعیدی، عباس. (۱۳۸۷)، برخی معیارهای مکانیابی سکونتگاه های روستایی بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، فصلنامه مسکن و محیط روستا، شماره ۱۲۴، صص ۱۱- ۲.

- شاپان، حمید؛ تقیلو، علی اکبر؛ خسرویگی، رضا. (۱۳۸۹)، ارزیابی میزان رضایت مندی روستائیان از محیط سکونتگاهی: مطالعه موردی شهرستان کمیجان، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۳، شماره ۱، پیاپی ۴۹، صص ۱۷۹- ۱۵۵.

- شمس الدینی، علی؛ شکور، علی؛ رستمی، روح اله. (۱۳۹۰)، تأثیر نوسازی مسکن روستایی بر اقتصاد معیشتی روستائیان، مطالعه موردی: بخش مرکزی شهرستان ممسنی، فصلنامه مسکن و محیط روستا، شماره ۱۳۵، صص ۷۰- ۵۷.

- صیدایی، سیداسکندر. (۱۳۸۹)، بررسی مسایل اساسی کانون های اسکان عشایر و ارائه راهکارهای علمی و کاربردی (نمونه های مورد مطالعه: بکان، گل افشان و قراب)، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، سال بیست و پنجم، شماره ۲، پیاپی ۹۷، صص ۱۶۶- ۱۳۹.

- صیدایی، سیداسکندر. (۱۳۸۷)، برنامه ریزی روستایی در ایران، انتشارات جهاد دانشگاهی دانشگاه اصفهان.

- مطیعی لنگرودی، سیدحسن؛ بخشی، زهرا. (۱۳۸۹)، نقش اعتبارات بهسازی مسکن در توانمندی و ماندگاری جمعیت روستایی دهستان بیهق، شهرستان سبزوار، فصلنامه پژوهش های جغرافیای انسانی، شماره ۷۲، صص ۴۶- ۳۱.

- مینوروزی، مهناز؛ فراهانی راد، حمید؛ خلیلی، رضا. (۱۳۸۹)، ارزیابی اجتماعی (SA) به منظور افزایش توانمندی اهالی در اسکان مجدد «پروژه سد گابریک»، دوفصلنامه محیط زیست و توسعه، سال ۱، شماره ۱، صص ۳۴- ۲۳.

-Chiremba, S., & Masters, W (2003): The Experience of Resettled Farmers in Zimbabwe, African Studies Quarterly, Vol. 7, NO. 2 & 3, pp: 97- 117.

-Iones, p (2005): Issues from Village Relocation, NAFRI.

-Mortazavi S. M. H (2006): Everlasting Exodus: Rural Relocation Studied, Soffeh. Spring- Summer, n: 15 (42), pp: 112- 127.

-Munshifwa, E. K (2007): Migration, Land Resettlement and Conflict at Kambilombilo Resettlement Scheme on the Copperbelt: Implications for Policy, Copperbelt University School of Built Environment P.O Box 21692 Kitwe. -www.roostanews.ir.

-World Bank Environment Department (WBED), (1996): Resettlement and Development: The Bankwide Review of Projects Involving Involuntary Resettlement, 1986-1993. Environment Department Paper No. 032, Resettlement Series. Washington, D.C.: World Bank.